

Locuini'a Redactorului:
si
Cancelari'a Redactiunii:
e in
Strat'a Morariloru Nr. 13.

Articole nefrancate nu se voru
decatu numai de la corespon-
denti regulari ai „Federatiunii”
Articolele tramisi si nepublicati se
voru arde.

FEDERATIUNEA

Diurnalu politicu, literariu, comercialu si economicu.

Va esi Marti-a, Joi-a, Sambet'a si Dominec'a, demaneti'a.

Pretulu de Prenumeratiune:
Pre trei lune . . . 4 fl. v. a.
Pre siese lune . . . 7 fl. 50 cr.
Pre anulu intregu . . . 15 fl.

Pentru Romania:
4 galb. pre ann. — 2 galb. pre 1/2
de ann. — si 1 galb. pre 1/4 de an.

Pentru Insertiuni:
10 cr. de linia, si 30 cr. taps'a tim-
brale pentru fiesce care publicati-
une separatu. In Loculu deschisu
20 cr. de linia
Unu esemplariu costa 10 cr.

Invitare de prenumeratiune

la

FEDERATIUNEA

pre patrariulu IV (opt.—dec.) 1868.

Apropiandu-se inceputulu patrariului IV (5 opt.) a. c., rogâmu de tempuriu pre p. t. autoritii de a avè acestu diurnalu, sè binevolesca a grabi cu prenumeratiunea, pentru ca de o parte sè ne scimu orientà in privintia nrului esemplarielor ce vomu avè a tipari, era de alta parte sè potemu incuigiura ori-ce neregularitate in speduirea diurnalului. Totu-deodata rogâmu pre acci p. t. domni, cari sunt in restantia cu pretulu de prenumeratiune, si alu caroru numeru este cam marisoru, sè nu indardia a-si rafuì socotele, ca sè nu ni sè mai adauga greutatile si d'in acèsta parte.

Conditiiunile de prenumeratiune, remanu cele d'in fruntea diurnalului.

Redactiunea.

Pest'a, ^{29 sept.}/_{10 opt.} 1868.

Deputatiunea dietei croate, incredintiata cu sustinerea adresei, fu primita de Maiestatea Sa eri (9 l. c.) pre la 6 ore. Conducatoriulu deputatiunei, presedintele dietei croate, d. Antoniu Vacanovici, adresà Maiestatei Sale urmatori'a cuventare:

Maiestate imp. reg. Apostolica!

Diet'a regatului Croati'a, Dalmati'a si Slavoni'a ni-a incredintiatu onorific'a missiune a depune la peiorale inaltului tronu alu Maiestatei tale pre umilinta adresa, carea, pre langa espressiunea celei mai neclatinete credintie si supuneri omagiale, cuprindè invoiel'a, prin care regatulu Croati'a, Dalmati'a si Slavoni'a si regatulu Ungari'a, au delaturatu tote diferintiele reciproce de dreptu publicu, afara de diferintiele in privintia Fiumei, si au inchiatiu si intemeiatu unu pactu nou de dreptu publicu.

Adres'a inse aduce dovedi nerefrangibile, cã Fiume formeza o parte integritoria a Croatiei, nu numai dupa pusetiunea geografica si dupa natiunalitate, ci si dupa dreptu. In privintia acèsta ne provocâmu cu umilintia la decisiunile pre'nalte a le gloriosului strabunu alu Maiestatei vestre, imperates'a Mari'a Teresi'a, d'in anii 1776 si 1777 si la diplom'a comitatului Severinului de la 1778, — apoi la decisiunea pre'nalta de la an. 1808 a imperatului de gloriosa pomenire Franciscu I. Prin aceste acte diplomatice s'a recunoscutu si espresu in modulu celu mai sol. mnu' nemediulocit'a reincorporare a Fiumei cãtra regatulu Croatiei. De altmintrea Croatii'a a pregatitu calea pentru o complanare ecuitabile si in privintia Fiumei, prin ace'a, cã in invoiel'a facuta cu Ungari'a au incredintiatu afacerile de comerciu si comunicatiune, precum si cele financiari si militari a le tierii proprie prin urmare si a le Fiumei c onducerei ministeriului comune ungurescu.

De ace'a ne rogâmu prea umilitu in numele pre credintiosului poporu croatu, ca Maiestatea ta sè te induri a pastrà si a scuti dreptulu Croatiei in privintia Fiumei, intre marginile complanarei de dreptu publicu, si a legà si intari invoiela santei corone a

stului Stefanu cu legatur'a impacarei, a iubirei si a unirei netrecatorie.

La acesta vorbire Maiestatea Sa dode respunsulu urmatoriu:

Cu bucuria si multiemire deosebita am intielesu atãtu d'in adres'a dietei regatului Croati'a, Dalmati'a si Slavoni'a, ce mi s'a susternutu chiaru acum, cãtu si d'in impartesirile ce ministeriulu meu ungurescu mi-au facutu in acesta privintia: cã tote diferintiele de dreptu publicu, ce au sustatu, s'au complanatu intre diet'a Ungariei si ce'a a Croatiei spre molcomirea ambeloru pãrti, si cã prin acèsta, vechi'a legatura istorica, ce a tienutu unite in decursu de seculi amendoue aceste popore credintiose a le mele, spre fericirea lor, se pote considerà ca restaurata.

Numai in privintia Fiumei n'a succesu inca o invoiela pre cale amicabile.

Condusu de convingerea, cã cea mai frumoasa chiamare ce am ca reginte este, ca acolo, unde se despartiescu interesele poporeloru mele, sè aruncu cuventulu meu in cumpena, impacandu si complanandu; incredintiandu-me in loial'a si sincer'a prevenire ce atãtu diet'a Ungariei cãtu si a Croatiei a documentatu la invoiela asupra cestiuniloru celoru mai momentose de dreptu publicu, — contezu cu incredintiare, cã precum in tote celelalte cestiuni, asiè si in privintia Fiumei se va ajunge dorit'a invoiere amicabile. Fãra intardiare voi indrumà asiè dara pre consiliarii coronei mele ungurescu, ca suatuindu-se cu reprezentanti de ai tuturoru celoru impartesiti, sè-mi susterna propuneri acomodate, cari ca propusetiuni regesce se voru propune apoi atãtu dietei ungurescu cãtu si celei croate, si cari prin considerarea tuturoru interesceloru voru sè produca contielegerea imprumutata, ca asiè opulu invoieli inchiatu si intaritu de Mine sè pota intrà cãtu mai curendu in vietia.

Cu resolutiune regesca voi decide numai in acelu casu neasteptatu, daca, pre basea propuneriloru Mele indreptate spre molcomirea tuturoru celoru impartesiti, nu se va potè ajunge rezultatulu doritu si necesariu. Impartesiti acèsta comitentiloru dvoastre si-i ascurati despre nestramutat'a mea gratia regesca.

In locu de articulu de fondu.*)

Pronunciamentu:

Considerandu nemultumirea generale, considerandu pericolulu prea invederatu, in care ajunse natiunea romana, limb'a si confesiunile ei, prin starea presente a lucruriloru si nemultumirea provenitoria de ael, — considerandu, cã acèsta d'in urma nu se pote delaturà, de cãtu punendu-se in vietia principiile de egalitate, atãtu natiunale cãtu si confesiunale:

d'in detorintia cãtra patri'a si natiunea nostra, cari suntu aruncate pre marginea unui abisu si nu se potu mantul de cãtu prin multumirea justeloru pretensiuni a le natiunei nostre, carea face majoritatea precumpenitoria a locuitoriloru Traniei, dechiarâmu a stà neclatiti pre lunga principiile si pretensiunile prochiamate serbatoresce de natiunea romana in adunarea generale si legale de la ³/₁₅ maiu 1848; era in specie:

I. Ne pronunçiamu pentru autonomia Transilvaniei pre basea dipl. leopoldine si a sanct. pragmatece, — cu atãtu mai vertosu, cã si autonomia tiereloru croato-sclavone e recunoscuta, de si relatiunea acelor'a cãtra Ungari'a a fostu cu totulu diferita de a Traniei.

II. Ne pronunçiamu pentru reactivarea articliloru de lege adusi in diet'a de la Sabiu 186³/₄, prin ambii factori competenti ai legislatiunei, sanctiunati de Maj., publicati si pusi in vietia, prin cari articli natiunea rom. s'a inar-

*) A se vedè nrui 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134 si 135.

ticulatu ca natiune regnicolaria, limb'a si confesiunile ei s'au garantatu.

III. Ne pronunçiamu pentru redeschiderea dietei trane, pre basea unei adeverate reprezentatiuni poporali, dupa dreptu si cuvenintia, in sensulu votului datu de minoritatea rom. la diet'a feudale d'in Clusiu, a. 1865. Cã noi diet'a pestana nu o potemu considerà indreptatita a face legi valide pentru Trania, neci pre transilvanii, ce pote voru fi siedindu intrin'sa, de reprezentanti legali ai tierii nostre.

Fiindu cã intru impregiurãrile presenti, nu ne-a remasu altu terenu pentru a castigà incuvenintiare si valore convictiuniloru nostre politice, ne restringemu la descoperirea lor, pre calea publicitãtei, ca celu pucinu estu modu sè ne plenuim detorintia de cetatieni, nesuindu totu una-data si a face unu servitiu regimului prin descoperirea franca a nemultumiloru provenitorie d'in purcederea dinsulu intru afacerile Traniei.

Blasiu, ³/₁₅ 1868.

(Urmeza suscrierile, cari credemu cã sunt pan' acum bine cunoscutu celoru ce se cuvine sè le scia.)

Dupa ce veduramu, cã Romanii d'in tote pãrtile se grabira a se dechiarà pentru pronunçiamentulu de susu, ne sentim si noi indetorati a ne pronunçia si dechiarà pentru acèsta credintia politica santa a tuturoru Romaniloru d'in Transilvania, ace'a ce o facemu cu atãtu mai vertosu, cã acelu Pronunçiamentu l'amu avutu in anima, si asiè lu considerâmu si lu primimu ca si candu l'am fi dictatu noi insi-ne, si pentru cã, in fine, memoratulu Pronunçiamentu repetiesce inainte-a lunei si a regimului protestele nostre, facute cu ocaziunea alegeriloru de deputati pentru diet'a d'in Clusiu si pentru actulu inronare de la Pest'a.

Subscriendu si noi Pronunçiamentulu de susu, protestâmu totodata serbatoresce contr'a procedurii teroristice, ce se urmeza fatia cu unii d'intre cei mai distinsi barbati ai natiunei nostre. Protestâmu contr'a acestei procedurii cu atãtu mai vertosu, cã-cu Pronunçiamentulu este cuprinsulu celoru mai juste pretensiuni a le natiunei romane, si cã-cu in sa-si Maiestatea Sa, imperatulu Austriei si marele principe alu Transilvaniei, a acceptatu si recunoscutu aceste pretensiuni prin respunsulu sèu: „*Dorintiele si cere-rite Romaniloru le voi considerà.*” Apoi Pronunçiamentulu nu este alta ce decãtu adevrat'a espressiune a justeloru pretensiuni si dorintie a le natiunei romane, pretensiuni de atãte-a ori repetite si de atãte-a ori insultate si oprimate priu inimicii causei nostre sante.

Datu **Cohalmu** (Rupea), 15/27 aug. 1868.

Ioanu Popescu mp., parocu gr. cat. in Rupea; Andreiu Boeriu mp., parocu in Homorodu; Arone Bordanu mp., parocu gr. cat. in Coman'a-inferiora; Sofroniu Carlane mp., parocu gr. cat. in Tecusiulu-Romanu; Iosifu Popu mp., proprietariu; Bucuru Cosiocariu mp., parocu in Tecusiulu-Sasescu; Nicolau Mardanu mp., parocu gr. cat. in Mucundorf; Georgiu Repede mp., invetiatoriu in Rupea.

Dieta Ungariei.

Siedintia camerei represintantiloru de la 9 octovre.

Presiedinte: Carolu Szentivány; notariu: Ales. Bujanovics. D'in partea guvernului ministrii: Horváth, Gorove, cont. Andrassy si Festetics.

Dupa autenticarea protocolulu siedintiei trecute, presiedintele anuncia petitiunile incurse.

Ordinea dilei chiama discussiunea proiecteloru de lege relative la rescumperarea urbariale si la afacerea usurei.

Ministrulu Horváth iã cuventulu. Estragemu d'in discursulu lui urmatoriile:

Epoc'a cea mai frumoasa a vietii nostre natiunale este, candu aristocrati'a magiara — singura in paginile istorid — a eliberatu pre tierani, de buna voia, fãra de vr'o miscare revolutiunaria, fãra de vr'unu impulsu esternu, si si-a propusu de devisa principiulu libertãtii pamentului si a proprietãtii. — Prin acèsta fapta natiunea si-a doveditu

vitalitatea sa. — Lupta de idee pre acestu terenu s'a inceput inca mai de multu, inse legislatiunea numai in 1840 a pusu temeulu proprietatii libere, prin articolu de lege VII, care concesse iobagiloru, ca se-si rescumper prestatiunile. Comunitatile si multi individi au grabitu indata dupa publicarea legui a se folosi de beneficiulu ei, cu tote ca conditiunile rescumperare se potea considerã numai ca inceputu; legislatiunea d'in 48 a facutu unu pasu mai multu prin procedur'a, ca a eliberatu proprietatea chiaru in favorulu acelorua, cari neglesera de a-o rescumperã pana la 48, ace'a ce nu potea se fia decãtu una nedreptate pentru individi cari pana la 48 si-pusera tota nesuinti'a pentru a-si rescumperã proprietatea. Legislatiunea d'in 48 convingundu-se prin urmare, ca nu este nece dreptu nece ecuitabile de a recompensã pre acei-a, cari au neglesu prin nepasarea loru de a-si rescumperã proprietate, insarcinã pre ministeriu, ca se fia dispusetiunile necesarie cu privire la rescumperãrile anteriori. Vorbitorulu espune apoi principiile, cari ministeriulu le-a avutu inainte-a ochiloru la facerea acestei legi, d'icundu, ca ministeriulu n'a potutu se estinda desdaunarea la tote contractele inchiaiate inainte de 48, ci a trebuitu se determine una linea demarcatiunale, adeca anul 1840, candu se dede iobagiloru dreptulu de rescumperare. Cãtu pentru sum'a desdaunarei, guvernulu propune in interesulu iobagiloru ace'a-si desdaunare, care ar' compete posesoriloru de la sesiunile urbariali nerescumperate. In fine, cui va compete desdaunarea? posesoriloru actuale seu celu ce a midilocoitu rescumperarea? Acãsta cestiune este resolta in interesulu posesoriloru vechi. Modificatiunea comisiunei centrale, ca usur'a de 5% se reduca la 2 1/2%, este primita si de guvernulu. (Aprobare.)

Mauritiu Papp primesce proiectulu de lege ca una base generale a discussiunei; vorbitorulu presinta apoi urmatorulu amendamentu la §. 19: „Considerandu ca, in intiolesulu art. XXXIV d'in 1715, natiunea a primitu a supr'a sa solvirea sumei redemptiunale a Iazigiloru si Cumaniloru, si ca acest'a suma face, in intiolesulu art. XXV d'in 1715, 515,000 florini: se ordinezã, ca acest'a suma de 515,000 fl. se se rentoreca numai decãtu districtelor Iazigiloru si Cumaniloru, care suma li se va distribui in proportiunea sumei redemptiunale a fia-carei comunitati.“

Iosifu Bánó face motiunea, ca se se propuna unu proiectu de lege relativu la casurile de rescumperare d'inainte de 1848.

Balt. Halász propune unu proiectu de decisiune pentru delaturarea proiectulu relativu la rescumperarea urbariale, si ca camer'a se treca la ordinea d'ilei.

Dem. Horváth consentiesce cu Bánó. — Gubody tienu unu discursu mai lungu in favorulu propunerii lui Halász.

Emericu Ivánka este de parerea, ca or'ce posesoru care a cumperatu vr'o sesiune urbariale, este indereptatitu a pretinde desdaunarea pentru ace'a sesiune.

Paulu Nyáry a crediutu, ca proiectulu de sub intrebare se va primi cu unanimitate, cu atãtu mai vërtosu, cu câtu dispusetiunea legii d'in 1848 recere a fi implenita. I-pare rëu, ca chiar' unulu (B. Halász) d'entre acei-a, cari se tienu cu mani cu picioru de 48, nu voiesce a acordã implenirea dispusetiunea legiloru d'in 48. — Primesce proiectulu min. de basea desbaterii speciale.

B. Frid. Podmaniczky se mira, cum de proiectulu de pre tapetu intempna atãta opusetiune d'in partea lui Halász, atunci, candu primindu-lu, se implenesce una detorintia fatia cu acei-a, cari au prepusu intereseloru private ide'a cea mare a prosperãrii tieriei. Rescumperarea au statoritu-o legile d'in 1840; art. 7, d'in acele legi a inlesnit rescumperarea urbarialeloru si nimicirea referintieloru celoru grele d'entre domni si iobagi si ast-felu nu pote consenti cu Balt. Halász, ci roga cas'a, se primesca proiectulu min. de basea portratãrii speciale. (Aprobãri.)

Gedeonu Tanárky si-epime parerea de reu, ca pretensiunea nu s'au pusu in evidentiã cu numeri pana la cele mai mice specialitati; pentru ca obiectulu numai astu-felu s'ar' fi potutu portratã dupa ecuitate. Nega, ca rescumperãrile peronale aru fi esistatu in urm'a art. 7. d'in 1840. Doresce, ca cuventulu „favoru“ se se omite d'in proiectu; fiindu-cã pentru astu-felu de favoru nu avemu neci bani neci dreptu.

Samuili Bónis inca ar' fi doritu, ca ministeriulu, inainte d'a presintã proiectulu, se fia aretatu cu date statistice cãtfmea sumelor de rescumperare; elu inasa nu consente cu Tanárky, care sustiene, ca numai inainte de 1840 s'a datu rescumperarea ca urbarialitati, pentru ca d'icundu numai legile d'in 1840 dispunu rescumperarea de sub intrebare. Decumva amu pretinde susternerea datelor statistice d'inainte de 1840, amu produce una confusiune mare in tieria. Tote cetãtiele libere ma si alti multi aru propasã cu pretensiunile loru, cari n'aru mai avè capetu. Ministeriulu, dupa parerea mea, a voitu, ca proiectulu de pre tapetu se corespunda in tote, legiloru d'in 1848.

§. 12 alu leg. d'in 1848 dispune, ca numai acei-a voru capetã desdaunare, cari au legatu contrate de rescumperare peronale inainte de 1848. (Aprobare.) Dupa parerea vorbitorulu ministeriulu a facutu bine, candu a defiptu terminulu 1840, cu tote, ca d'in punctu de vedere juridicu s'ar' potè dice, ca cei ce legara contrate urbariali inainte de 1840 inca au dreptu la favorulu rescumperãrii, pentru ca prin cumperare si-au cãstigatu si oi drepturi de proprietate domnesca. Primesce proiectulu min. de base pentru portratãrea speciala.

Min. Balt. Horváth roga cas'a, ca se eschida de la

portratãrea actuala proiectulu lui Maur. Papp, fiindu-cã natura cu totulu eterogena.

Balt. Halász face reflectiuni la cele d'ise de Tanárky si lauda intentiunea legiloru d'in 1848, cu privire la rescumperarea urbarialeloru.

Col. Tiszá. On. casa! Primescu proiectulu presinte de base pentru portratãrea speciala. Lu-primescu, ca-cu dupa parerea mea acela nu este altu-ce, decãtu implenirea apromisiunii legiloru d'in 1848; legelatiunea este detoria a-si impleni apromisiunea. Nu-mi voiu motivã votulu, pentru ca consotii mei de principie Nyári si Bónis si-au datu parerile despre obiectulu acest'a; voiu face numai câte-va oservatiuni la cele d'ise de deputatulu d'in Hold-Mező-Vásárhely. Nu me potu impacã cu procederea dlui, pentrucã nu cu multu inainte de ast'a lu-vedeam intre acei-a, cari nu aflau de lipsa, ca ministeriulu se ni presinte date despre capabilitatea tieriei d'a mai potè suscepe si suportã descarcine grele — de sute de milioane; si acum, candu este vorba de una suma cu multu mai mica, se indoesce a-si dà acordulu pentru implenirea apromisiunii facute de legile d'in 1848. (Placere in stang'a.)

Iosifu Madarász dechiara, ca precum elu, asiã si consotii lui de principie primescu proiectulu de pre tapetu de basea portratãrii speciale, roservandu-si oservatiunile, ce au a le face, pentru portratãrea speciala.

Proiectulu se primesce de basea portratãrii speciale.

§. 1. se primesce, pre cum l'a formulatu comisiunea centrala.

La §. 2. Emil. Manojlovičs face propunerea, ca inceputulu alu doilea alu acului paragrafu se se omite. Se primesce.

La §. 3. E. Manojlovičs face motiunea urmatoria: „deci procentele pãrtiloru capitalulu amintitu aci, sunt a se subtrage d'in computu,“ si apoi inceputulu alu doilea intregu se se omite. Se primesce.

§§. 4, 5, 6 remanu cu textulu originalu.

La §. 7. Nic. Kiss propune, ca comunele si cetãtiele, cari si-au rescumperatu urbarialele sub decursulu dietei d'in 1832, se nu fia supuse la o noua rescumperare. Neprimindu-se motiunea acest'a, se primesce a lui Manojlovičs.

§§. 8—19 remanu, precum se afla in textulu originalu.

La §. 20. Maur. Papp propune unu adausu in favorulu districtelor iasige-cumane.

Fr. Deák si Bonis ar' dori, ca propunerea lui Papp se se presinte d'in partea ministeriului ca proiectu de lege deosebitu de celu de pre tapetu.

Motiunea lui Papp nu se primesce.

Em. Ivánka propune, ca §. 20. se se amplifice astu-felu: „de la regula acest'a numai acele voru formã exceptiune, cari“ etc. — Se primesce.

§§. 21 si 22, remanu cu textulu originalu.

In siedinti'a de mane se va luã la portratãrea proiectulu de lege despre stergerea usurei.

ANGLIA IN ARDEALU.

II.

Caletoriulu englesu, seu mai bine d'icundu politic'a saso-magiara, alu carei-a elu devenit prin amagire unu echou credintiosu si nenorocitu, nega mai antãiu de tote originea latina a Romaniloru, se inãtelege pentru a ne rapiti astu-felu, la momentulu oportunu, puternic'a simpãtia a fratiloru nostri d'in Occidinte.

Pe pagin'a 66 d-nulu Charles Boner d'ice:

„Cand Valachii se decisera a esã inainte pentru prim'a ora cu pretensiuni de a fi considerati ca o natiune, ci imitara pre acei parveniti, ce cauta a-si justificã inalt'a loru pusetiune, inventandu-si unu arbore genealogicu. Asiã dara, ei se apucara a probã, daca nu pentru altii, celu pucinu pentru propri'a loru multamire, cum cã aru fi descendintii Romaniloru. Numele de Valachii fũ inlaturatu, si episcopulu loru cerũ in adunarea represintativa, ca in viitoriu compatriotii sei se fia numiti Rumaenen, de unde apoi ei se prefacura in Rumanen si in fine adjunsera a fi curatu Romani. In scolele loru, dupa câte mi s'a spusu, copiii aru fi catichisati asiã: — Cine sunt stramosii tãi? — Romulu, semi-dieii, Virgiliu, Cicerone, Titu-Liviu, etc. . . .“

Asiã dara convictiunea nostra natiunala de a fi stranepoti din Romãniloru, basata pre istoria, pre limba, pre obicei, pre traditiuni, pana si pre tipulu fisicu, este pentru d. Charles Boner unu simplu resultatu alu acelei meschine vanitati de neamu mare, ce frementa obicinuitu anim'a omeniloru fãra valoare intrinseca, resariti de odata, prin joculu azardului, d'in gunoiele obscuritatii. Inse daca noi nu suãtemu Latini, apoi totu inca trebuie se fimu ce-va, trebuie se avemu unu tata, o mama, unu nume ore-si care, fia Slavi ori Nemti, Tatari seu Ottentoti. Cestiunea nu este numai de a ne desbracã de penele de paunu, cu cari ne faleamu fãra dreptu, ci totu de odata de a ne indicã si a desmascã adeverat'a nostra natura. Autorulu englesu simte forte bine acãsta necesitate, si éta cum o satisface pe pagin'a 92.

„Transilvani'a acopere unu spatiu de preste 1100 mile patrãte, inchisu d'in tote pãrtile prin cresectulu Carpatiloru, acãsta barica la contr'a barba-

rismului nordicu si contr'a urgiei Otomane. Aclouciãu Dacii, cari, in incursiunile loru, petrundeau dupa preda pana in Grecia, de unde provine, cã monetele grece pana asta-di adese ori se gasescu in tieria. Victoriele lui Traianu au transformatu apoi Transilvani'a intr'o provincia romana, supusa administratiunii si legiloru Romei. Limb'a Daciloru, de asemenea, prin o dominatiune straina de o sutã cinci-dieci ani, capetã o espresiune romana. Astu-felu dar', candu cuceritorii, amenintati necontenitu de cãtra barbarii de prin pregiuru, au fostu siliti in fine a se refrage, ei lasara aice unu poporu, in care se recunoscea cu sigurantia, d'in diferite puncturi de vedere, amestecatur'a neamurilor. . . .“

Prin urmare, Romanii sunt nescce Daci latinisati, éta totulu! Autorulu este de o claritate, ce nu numai permite nimicu de doritu, afara numai de unu micu lucru. A dà cuiva numele de Dacu, este a-lu asemenã cu o cantitate matematica recunoscuta, cu unu X seu Y. Noi scimu, cine sunt Germanii, Turcii, chiaru Chinesii, dar ne aflãmu inca pana asta-di, in asteptarea cercetãrilor ulterioare, intr'o nesciintia mai mai absoluta despre originea si limb'a poporulu, a carni-a insolentia fusese infranta de cãtra vulturii lui Traianu. D. Charles Boner trebuie se fia cunoscundu pre Daci mai bine de cãtu ori-cine altulu, de vreme ce nu se sfiesce a afirmã in modulu celu mai pozitivu dacismulu Romaniloru; cã-cu altu-felu, cum ore ar' fi potutu domniului se ne facã Daci, de n'ar' sel cea ce vorbesce? Sã mai ascultãmu dar', in unu pasagiu, in care, pre pagin'a 525, autorulu satisface pre deplinu just'a nostra curiositate:

„In limb'a Valachiloru se observa unu elementu celticu forte pronunãiatu, si nu este de mirare, de ore-ce stramesii loru, Dacii cei latinisati de cãtra Traianu, au fostu fãra nici o indoieia, unu poporu celticu, ce'a ce se doveledesce nu numai prin limb'a valaca, ci inca prin numeroasele anticitati de aur si de bronzu, ce se gasescu la totu pasulu in Transilvani'a, si nicairu aiuru, afara de tieriele celtice.“

Acumu espusetiunea teoriei saso-magiare a dlui Charles Boner este complecta. — Romanii nu sunt Romani, ci Valachi; Valachii nu sunt Latini, ci Daci; Dacii sunt Celti; ergo, Romanii sunt actualminte frãti buni, nu cu Francesii, cu Italianii seu cu Spaniolii, ci numai cu Caledonii d'in Scotia si cu sermanii Irlandesi, a caror'a sorte ne va fi asteptandu, negresftu, pre noi inãsi-ne, multiamita fatalei si nefalibilei predestinatiuni de nemu!

Nu este si nu pote fi intentiunea nostra de a scrie aci unu volumine intregu, probandu caletoriulu englesu, cã Romanii nu-si dealeu nici odata ei inãsi numele de Valachi, in tocmai precum Germanii nu s'au numitu nici odata Nemti; cã coloniile lui Traianu nu s'au retrasu d'in Dacia sub Aurlianu, fiindu o immensa diferentia intre colonie si legiuni: cã autorii bisantini si chiaru pucini croniciari ai Magiariloru, Notariulu regelui Bel'a si Simon Keza, atesta in gur'a mare itelismulu Romaniloru; cã in limb'a nostra elementulu celticu este mai imperceptibilu, de cãtu in ori-sicare alta limba de pre suprafati'a pamentului; cã este estra-ridiculu de a sustienẽ, cumcã unica-mente la Celti s'ar' fi gasindu lucruri de aur si de bronzu; etc. etc. etc. Cea ce voimu noi in casulu de facia, nu este altu ce-va, decãtu numai si numai de a combate pe d. Charles Boner cu propriile sale devante, demonstrandu-i enoromitate eroriloru, in cari s'a lasatu de buna voia a fi imbrancitu de cãtra onorabilii sei amici si reducundu-lu astu-felu, dupa espresiunea scolastica, ad absurdum.

Domniã-lui pretinde a fi recunoscutu in limb'a romana unu elementu celticu forte pronunãiatu: „a decided Celtic element.“ Este invederatu cã o asemenea asertiune implica in autorulu ei o cunoscintia esacta celu pucinu a diece cuvinte romane. In tota oper'a dsale noi gasimu numai doue seu trei vorbe de ale nostre, nu credemu se fia mai multu de cãtu atãta, ba pana si acele evidentemente fãra scirea lui Domnedicu. D. Charles Boner atinge adese-ori crãtinti'a Romaneloru, numindu-o totu-de-un'a: KRATINS'A. Domniã lui mentioneaza odata numele celu semnificativu alu muntelui Surulu, totu ce pote fi mai romanescu, d'icundu cã acestu cuventu ar' fi insemnandu marele in limb'a slavica: „Surul, slavonian for The Great“ (pag. 159) . . . Mai trebuie ore o alta proba mai evidinte despre ce'a mai perfecta nesciintia a limbei romane? Si totu-si domniã lui a reusitu a descoperi in dialectulu nostru „unu elementu celticu forte pronunãiatu!“

D. Charles Boner a aflatu celu d'antãiu ce'a ce sunt in realitate Dacii. — Este imposibilu dara de a cugetã macaru, cã domniã lui n'a parcursu nici o singura carte despre acestu poporu, de nu pe Dione Cassiu, celu pucinu vr'unu manualu colegialu seu vr'unu articolasu d'intr'unu dictionariu de conversatiune. Noi d'in parte-nu nu cutediãmu a azarlã o banuicla atãtu de grava, dar' rogãmu pre ori-cine de aci in oper'a d. sale pagin'a 433, unde domniã lui, descriindu Clusiu, d'ice intre altele: „O parte interesanta a orasiului

*) A se vedè nr. 14

este tîrgulu celu vechiu. In timpul Daciloru aci se înalță unu castelu. Unulu d'între regii lor, numitu Decebold (sic) fû ucisu de cătra Romani, unii pretîndu sê se fie ucisu elu însu-si, tocmai langa port'a ce apera trecerea riului!...." Decebalu—Decebold, ucisu de cătra Romani in Clusiu;— éta o inventiune cu multu mai pretîosa decătu chiaru irlandismulu Romaniloru!!

Voi nu sunteți Romani ci Daci, ne spune cu depretiu caletoriulu englesu, — si apoi îndata vine a adaugă, că Transilvani'a este plina de vestigiile Romei; că la fia-care pasu afla instrumente, monete, urne romane, ce'a ce ar' fi atătu de curiosu dupa o domnatiune numai de unu seclu si diumetate, in urm'a carei-a s'au stracuratu alti cincispre-diece de barbaria, că unu drumu de langa Szasz-Reen se numesce pana asta-di calea lui Traianu, (pag. 342); că Romanii de langa Turd'a dau campiei de acolo de asemenea numele lui Traianu (p. 585); că Traianu, éra si Traianu, mereu Traianu, traiesce in tota Transilvani'a, si totu-si... noi nu suntemu latini, de-sî amu conservatu memori'a fundatorulu nostru cu mai multa pietate, de cătu Francesii pre a lui Cesare, sêu Spaniolii pe a Scipioniloru.

Scepticismulu autorulu nostru merge asîd de departe, in cătu domniului nu crede si nu voiesce sê credia nici chiaru testimoniulu directu alu proprietoru sale urechie, nici chiaru impresiunii imediate ale vediului personale. Astu-felu, vorbindu despre figur'a Romaniloru, domniului o numesce „italiana“ (Italian-looking); descriendu costumulu lor, si-a luce îndata aminte de a-lu mai fi vediutu deja la Neapole (pag. 22); oprindu-se a supr'a poesiei romane populare, o asemenea oricamete cu acea italiana (pag. 409) . . . si totu-si ori-cum sê fia, noi suntemu Irlandesi ér' nu Latini!

Ar' fi de doritu, celu pucinu, ca unu pyrrhonismu atătu de declarat sê fia consecinte cu sine însu-si. In privinti'a Romaniloru d. Charles Boner nega pana si evidenti'a; este ore domniului totu astu-felu pentru tote cele-lalte natiunalități? Pre pagin'a 624 ne intimpina, de esemplu, urmatori'a notiia cu totulu nesceptica: „Secuui sunt locuitorii cei mai vechi ai Transilvaniei (!) Ei n'au venitu aci cu Ungurii in seclulu IX. ci sunt posteritate Hunniloru deja d'in seclulu IV.“ Vrê sê dica, pana la Attila, Daci'a fusese absolutamente deserta, ér' despre hunismulu Secuiloru se afla nesce argumente cu multu mai solide, de cătu totu ce se scie despre latinismulu Romaniloru! . . . Noi plangemu, plangemu, plangemu de trei ori nefast'a influinta a prandiuriloru maghiare si a prediceloru sasesci a supr'a farmecatei inteliginti'a a turistulu britanicu!

„Rom.“

B. P. Hajdeu

Congresulu natiunaleu bisericescu romanu.

In siedinti'a VI, dupa verificarea protocolulu d'in siedinti'a precedente, se asterne congresulu o petitiune d'in partea mai multoru deputati d'in cerculu consistoriulu Oradei-mari, prin carea se cere restaurarea episcopiei oradane. Asemenea asterne dlu dep. Cermen'a o petitiune d'in partea unci comune mestecate, pentru scaparea ei de sub ierarci'a serbesca.

Dupa acést'a dep. Babesiu, ca referinte, aduce la cunoscinti'a congresulu concludulu comisiunei esmise spre a face cele de lipsa cu privire la unu proiectu de lege alu ministeriulu de culte; care concludu dupa o scurta desbatere se primesce. Mai amințim de propunerea dlui deputatu Cosm'a, pentru ca banii adunati in părțile Ungariei de la romanii gr. or. sub numele de „aucta“ si cari se administreaza de unu comitetu scolasticu d'in Bud'a-Pest'a sê se iee de acolo si sê se transpuna administratiunei bisericesci romane, dara pana atunci sê se sisteze incasarea executiunala, si in fine propunerea dlui dep. Ratiu pentru formarea unui fundu de pensiuine in folosulu veduviloru preutese si orfaniloru remasi de preoti.

Concludulu

comisiunei esmise in privinti'a proiectulu de lege pentru scolele confesiunale.

Considerandu, că prin articolulu de lege IX, §. 3. d'in 1868 bisericiei romane gr. or. pre langa rezervarea supremulu dreptu maiestaticu de supraveghiare, recunoscendu-i-se autonomi'a, i s'a garantatu espresu dreptulu basatu in santele canone — de a decide si regulă ea in sa-si prin congresulu sêu causele sale bisericesci, scolare si fundatiunali, de a le aministră si gubernă ea de sine prin propriile sale organe in institutul statuteloru, pre cari le va staveri ea in sa-si in congresu si le va incuviintiă Maestatea Sa:

Considerandu, că prin proiectulu de lege in obiectulu instructiunei publice, pre care proiectu ministrulu ung. reg. de culte si instructiunea publica l'a fostu propusu dietei unguresci, pe cătu acelu proiectu s'aru primu si s'aru radica la valore de lege, amințitulu dreptu, ce compete bisericiei nostre dupa canone si dupa lege, in cătu pentru causele scolare, aru deveni atacatu si alteratu, ba chiaru si micitu in cele

mai esentiali părți ale sale, fiindcă acelu proiectu de lege tinde, de a atribui guvernulu de statu dreptulu de a prescrie planulu pentru edificarea si regularea scoleloru confesiunali (§. 4 si 13), dreptulu de a urmă studiile scoleloru confesiunali (§. 4) dreptulu a le inspectiună, controlă si influintiă prin organele sale proprie, straine si confesiunei si natiunalității nostre (§§. 8, 75—81), dreptulu, de a inchide unilateralmente scolele neconfesiunali (§. 9), pre cătu mai departe acelu proiectu de lege prescrie o noua sistema de invetiamentu, prin carea dreptulu bisericiei nostre, de a-si organiza ea ins'a-si scolele, se face ilusoriu, ba punendu-se statulu prin aceea sistema in concurentia cu confesiunile si fiindu guvernulu statulu in stare a dispune de midiloce de totu felulu in mesura multu mai mare de cătu confesiunile, este invederatu, că prin acést'a dreptulu confesiuniloru si anume dreptulu legalu alu bisericiei nostre dreptu credinciose devine scadiutu si paralisatu;

Considerandu mai departe, că pre langa acést'a sistema de concurentia a regimulu statulu, cu midilocele comune ale statulu, acelu proiectu de lege mai cuprinde inca si indetorierea speciala a confesiuniloru d'in comunele mestecate pentru radicarea de scole confesiunali, dupa care indatorire gr.-orientalii in comunele, in cari ei facu majoritatea locuitoriloru, devinu obligati a contribui — macaru si cu scaderea midilococe scolei loru proprie — la infiintiarea de scole neconfesiunali in usulu altor'a (Capu III), prin urmare că dupa acestu proiectu de lege guvernulu are sê intre intr'unu concursu, ce este mai multu o lupta neamica cu confesiunile, inca nu numai cu midilocele proprie ale statulu, dara si cu cele speciali ale confesiuniloru;

Considerandu, că totu amintitulu proiectu de lege vre a creă unu numeru de 20 de institute preparandiale, fără caracteru confesionalu pentru creșterea de invetiatori pre sem'a scoleloru populari in generale, prin urmare si a scoleloru confesiunali (Cap. VII) prin care mesura asiă dara, precum si prin favorurile si preferinti'a, ce se acorda eleviloru aceluor preparandie neconfesiunali, se ataca in celu mai esentialu modu dreptulu si interesulu bisericiei romane gr.-or.; si totu asemenea se ataca acestu dreptu si interesu prin dispusetiunea, ca alegerea de invetiatori sê se faca sub conducerea si influinti'a senatulu comitatense scolaru (§. 125).

Considerandu, că de si compete statulu ca si confesiuniloru si natiuniloru dreptulu si detorinti'a de a se interesă si ingriji de cultur'a popululu, pre care dreptu si detorinti'a se basedia pre d'o parte supraveghierea lui, ér' pre d'alt'a indatorirea lui, de a contribui si elu la inaintarea culturai; totu-si acestu dreptu si acést'a detorinti'a, dupa natur'a lor si dupa scopulu supremu, bine priceputu alu statulu, intr'unu statu constitutiunala nu se potu estinde mai departe, de cătu pana a impedece pre de o parte, ca prin scole sê nu se invetie doctrine daunose sêu periculoase statulu, ér' pre de alta parte a starul, ca invetiamentulu popululu sê fia efectivu, adeca ca elu sê nu se negrigiesca prin cei ce sunt mai aproape chiamati si indetoriti a lu-midiloci, de unde celu multu se pote aduce, că unu guvern constitutiunala pentru casurile de lipsa pote se aiba detorinti'a, de a spriginu si inaintă desvoltarea si punerea in lucrare a drepturiloru preste totu, ér' nici de cătu dreptulu, de a atacă, paralisă si nimici acele drepturi legali, precumu tinde a le atacă, paralisă si nimici drepturile bisericiei ortodoxe orientali proiectulu de lege d'in cestiune:

D'in aceste considerante si d'in privinti'a, că acelu proiectu de lege intr'aceea s'a derivatu prin diet'a Ungariei la unu nou stadiu, supunendu-se unei debateri comisiunale prealabile; — cu scopu de a feri de periclu si a conservă in intregu drepturile bisericiei rom. gr. or., cari drepturi formeza o parte constitutiva a esintiei ei si i-suntu recunoscute si garantate prin lege, Escelinti'a Sa, parintele archiepiscopu si metropolitu totu odata ca presiedinte alu congresulu bisericiei natiunale dreptu credinciose, este pofritu si rogatu cu tota intetîmea, ca fără amenare sê intreprinda toti pasii necesari pentru impedecearea primirei si punerei in lucrare a acelu proiectu de lege sêu si a altui-a de asemenea cuprinsu, — avendu a incunoscinti'a escelinti'a sa pre congresu la timpulu sêu despre toti pasii intreprinsi si rezultatulu lor.

Sabiu, 24 sept. (6 oct.) 1868.

„Tel. rom.“

V. Babesiu,
raportoriu.

Parastasu secularu.

Domineca in 27 sept. s'a tienutu liturgia solemnă si parastasu pentru repausulu eternu a lui Ioane Inocentiu, in Blasiu. Blasiani sciu prè bine, că acestui romanu zelosu au de a multiamu esintinti'a acestui locu si in mare parte si alte multe, cari nule însru aci, dupa ce vediu, că ele se descriu si reimprospeta d'in mai multe părți. De aceea blasiani au fostu si sunt cu desclinita pietate cătra parintele lor.

Pauseze in pace! si resaria in sinulu bisericiei nostre multi arcipastori resoluti a-si dà sangele pentru turma, precum a fostu elu.

„Gaz. Trans.“

Cuventare

de deschidere a dlui presiedinte Vasilie L. Popp, la adunarea a opt'a a asociatiunei transilvane pentru literatur'a si cultur'a popululu romanu in Gherla.

Stralucita adunare! Prè-stimati Domni si Frati!

Asta-di e a opt'a ora că s'a intr'unitu adunarea generala a asociatiunei trans. pentru literatur'a romana si cultur'a popululu romanu. Este a opt'a ora, Dloru, candu intieleginti'a romana s'a adunatu la unu locu, ca sê se consulte despre midilocele intru inaintarea scopulu asociatiunei!

Ati venitu, Dloru, de la leganulu lui Corvinu preste campulu panai, preste pratulu lui Traianu, d'in patri'a lui Dragosiu, de la Muresiu, de la Ternave, d'in muntii apuseni, fortaretia neinvincibile, aperata de braciulu romanu; ati venitu, Dloru, d'in tote părțile locuite de romani, totu atăti martori ai marimei si bravurei romanesci, ati venitu si v'ati adunatu in loculu, in a carui apropiare se intrunescu Somesiurile, despre a caroru apa canta poetulu: „că apă loru e prè rece, ca de vecuri diece! in apropiarea locuriloru aceluor'a, unde sunt asiediate monuminte, independintiei si libertății natiunei romane, in Transilvani'a! Ne-amu adunatu Dloru cu totii, ca in sensulu statuteloru asociatiunei sê ne consultămu despre modulu inaintarei in literatura si in cultur'a popululu romanu! Inse sum convinsu, că fia-care d'între Dvostre, candu a plecatu de a casa, a fostu petrusu si de alte simtieminte, nu numai de dorinti'a de a ajută scopulu asociatiunei, ci mai virtosu de dorulu de a luă parte la acést'a unica serbatore natiunala! Nu v'a pasatu de greutățile drumulu, nu de spelele caletoriei, ci ati venitu cu bucuria, pentru că, respinsi de pre altu terenu, baremu pre acést'a sê aretati, că mai suntemu unu poporu aici, care si iubescă limb'a, si iubescă natiunalitatea, si iubescă viet'i'a sa si nu voiesce a mori! Sê aretati, că in man'i'a juramentulu de atâtea ori calcatu, asta-di, in o mica departare de acelu locu, unde s'a pusu acelu juramentu, s'a potutu adună florea natiunei romane, nu ca sê se jure in contr'a libertății compatriotiloru sêi, ci ca sê se consulte despre midilocele inaintarei culturai popululu, si prin urmare a fericirei patriei, dandu totu de-odata prin present'i'a s'a in acestu locu celu mai vederatu testimoniulu si semu alu esintintiei natiunei romanesci, sêu dupa cum a dîsu marele nostru literatu in cuventara sa la cea d'antăia adunare generala in Sibiu, că: „acést'a adunare e una protestatiune mai solena decătu ori-ce juramentu, că natiunea romana nu vrê si nu va suferi nici-odata ca sê apuna d'in seri'a natiuniloru ca romana.“

Da Dloru, toema prin present'i'a nostra aici pretindemu, ca sê ne lase sê traimu, că precum individulu, asîd si una natiune are dreptu de a pretinde, ca nimene sê nu cuteze a-i rapî esintinti'a! Precum adeca nimene nu are dreptu a rapî viet'i'a unui individuu, asîd nimene nu pote avê dreptu de a rapî viet'i'a, ori a impedece intrebuintiarea midilococe spre sustienerea vietiei unei natiuni, sêu spre ascurarea esintintiei ei, care sunt literatur'a si cultur'a ei!

Fiindu inse că precum in-lividulu, care nu va intrebuintiă midilocele spre sustienerea vietiei sale, pote perî d'in in sa-si vin'a sa, asîd si una natiune, care nu se va ingriji de castigarea si ascurarea midilococe esintintiei sale, pote sê se dee peritiunei; asîd dara e de neaperata trebuintia, ca toti filii natiunei sê conlucre d'in tote poturile spre dobendirea acestoru midiloce. Că de-si e dreptu, că in secolii trecuti parte mare nu lumin'a, ci in tunereculu a mantuitu natiunea nostra de perire, asta-di inse Dloru, numai lumin'a, numai cultur'a ne pote mantul; cultur'a si lumin'a trebe sê ne dee potere in bracie, ca sê ne scimu aperă viet'i'a, si minte si intieptiune spre a ne scî conservă si immultî celea trebuintiose intru sustienerea vietii.

Acést'a colucrare fiindu scopulu adunarei nostre generale, acést'a fiindu scopulu principale alu intelnirei nostre aici, spre acestu scopu ve salutu, Dloru, fratiesce cu unu „bine ati venitu.“ Domnedieu sê ajute! Siedinti'a adunarei generale o dechiaru de deschisa!

„Gaz. Trans.“

Noutăti Straine.

Scrisorea apostolica a papei cătra protestanti si necatolici.

Cătra toti protestanti si ceialalti necatolici.

Piu IX.

Voi sciti cu totii că, — de si fără meritulu nostru inaltiatu pre scaunulu acestu-a a lui Petru, si prin acést'a chiamatu la conducerea suprema a bisericiei generale catolice si la oficiulu, ce ni lu-a incredintiatu însu-si domnulu nostru Isusu Cristosu in

